

REVIEW:

Paul Ricoeur, *Memoria, istoria, uitarea*, trad. De Ilie Gyurcsik și Margareta Gyurcsik, Editura Amarcord, Timișoara, 2001, 644 p.

Influențat de mari filosofi precum Martin Heidegger, Hans-Georg Gadamer, Karl Jaspers sau Edmund Husserl, Paul Ricoeur este unul dintre cei mai reprezentativi exegeți ai fenomenologiei și hermeneuticii filosofiei. Un veritabil intelectual, format la universități prestigioase precum: Universitatea din Rennes, Sorbona, Strasbourg; Paul Ricoeur a căutat cu acribie în toate lucrările sale să îmbine analiza riguroasă cu interpretarea fină, să cerceteze în profunzime domenii ca: psihanaliza, mitologia sau teologia.

Apărută după celebra lucrare *Histoire et vérité*, Paris : Éditions du Seuil, 1995, carte pe care o avem în vedere, *Memoria, istoria, uitarea*, tradusă după ediția în limba franceză *La mémoire, l'histoire, l'oubli*, Paris: Éditions du Seuil, 2000, reprezintă o amplă cercetare a fenomenologiei memoriei, dar și o expunere magistrală a unor teze ale teoriei și filosofiei istoriei.

După cum afirmă însuși autorul în preambul, cartea este delimitată în trei părți “prin tema și metoda lor” (p.11): prima parte relează conceptul de memorie și aspectele mnemonice, fiind „plastă sub egida fenomenologiei în sensul husserlian al termenului” (p.11), cea de doua reprezintă o măiestră examinare a istoriei și epistemologiei istoriei, iar ultima parte este dedicată “hermeneuticii condiției istorice” (p. 12) și asupra analizei conceptului de uitare. Autorul își încheie demersul științific într-o manieră a reprezentării trecutului, atât din perspectiva memoriei, cât și a istoriei, cu o focusare pe așa-zisa „enigmă” a iertării.

Laborios construită, lucrarea aduce în dezbaterea academică și intelectuală internațională, subiecte extrem de delicate precum: memorie și imaginație, memoria exersată: uzuri și abuzuri, memoria personală, memoria colectivă, memoria arhivată, explicația, comprehensiunea, reprezentarea în istorie, filosofia critică a istoriei, istorie și timp, uitarea, iertarea dificilă.

Desigur, aceste subiecte sunt tratate de autor prin ochiul filosofului, urmărit todeauna de acea „umbră a interpretării”, acea obsesie a melajului dintre istorie, psihologie, filozofie și teologie, acea dorință intrinsecă de erudiție.

Cartea se situează ca o preocupare personală, profesională și publică a lui Ricoeur, ea reflectă neliniștea sufletească a autorului care este tulburat de „excesul de memorie” (p.11) și de uitare, dar și de rolul comemorărilor și a abuzurilor de memorie. Practic, Paul Ricoeur a scris cu sufletul și cu gândul de a lămuri dacă nu total, cel puțin parțial teme complicate ce

suscită și astăzi dispute, dacă este să aducem în discuție regimurile totalitare: fascist, nazist și comunist. Ne referim aici la celebra sintagmă de „abuzuri ale memoriei” cu dimenisunile sale originale precum: „memoria împiedicată, manipulată” sau „combatată abuziv”.

Nivelurile de analiză ale autorului demonstrează exhaustivitatea cercetării sale asupra memoriei, cu multă ușurință, acesta explicând într-un mod inedit elementele patologico-terapeutice ale memoriei, practice, dar și înțelesurile etico-politice ale acesteia.

Reprezentativă pentru istorici este partea a doua a lucrării, unde Ricoeur face o incursiune splendidă în „atelierul istoriei” cum i-ar spune François Furet. Aici descoperim faptul că autorul se lasă cu adevărat sedus de istorie, dar nu într-un sens rankian, rigid și sobru, ci prin dimensiunea epistemologică ce o impregnă acestei discipline și domeniu de studiu.

Reflecția lui Ricoeur se adâncește în căutari amănunțite a ceea ce este spațiul locuit, timpul istoric, mărturia, arhiva și proba documentară sau reprezentarea și raportul acesteia cu narațiunea, retorica și imaginea. Deși filosof ca și formare profesională, Ricoeur are afinități evidente pentru câțiva dintre reprezentanții istoriografiei Școlii Analelor: Michel Foucault, Michel de Certeau, Norbert Elias, pe care îi numește “maestri ai rigorii”, el însuși un “maestru al detaliului” și al creării de nuanțe interpretative.

Ricoeur demonstrează că este și un abil filosof critic al istoriei, cu profesionalism se “joacă” și “jalonează” printre subiecte gen: istoricul și judecătorul, interpretarea în istorie, temporalitatea, istoricitatea, sau diferitele culpabilități pe care le sondează: cea criminală, politică și morală.

În finalul lucrării se pune accent pe “odiseea spiritului iertării: ștafeta schimbului”, cum denumeste autorul subcapitolul III din epilog, unde aceasta intră într-un circuit al transferului, într-o “relație bilaterală de cerere și ofertă de iertare” (p.577). Citându-l pe Olivier Abel, Ricoeur adresează câteva întrebări esențiale pentru a decela înțelesurile multiple ale iertării: “Îl putem ierta pe cel ce nu-și mărturisește greșeala?, Cel ce enunță iertarea trebuie să fie oare neapărat cel ofensat?, Se poate omul ierta pe sine?” (pp.577-578).

Cartea redă așadar, printr-un limbaj filosofic sofisticat, o concepție integratoare despre trei teme centrale, ce apar chiar în titlul acesteia: *memoria, istoria și uitarea*. Cu toate că autorul prin “stilul greoi” de exprimare nu se poate face înțeles unui public cititor neavizat, totuși pentru istorici, psihologi, filosofi, lucrarea este fundamentală prin anvergura ideilor expuse, dar și prin explorarea interdisciplinară teoretico-metodologică.

În egală măsură, lucrarea poate fi considerată pe de o parte, un tratat de fenomenologie și epistemologie, iar pe de altă parte, o cercetare utilă specialiștilor în teoria și filosofia istoriei.

Acknowledgement:

Această lucrare a fost realizată și publicată prin finanțarea de către Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane, prin proiectul „Sistem integrat de îmbunătățire a calității cercetării doctorale și postdoctorale din România și de promovare a rolului științei în societate”: POSDRU/159/1.5/S/133652. (The research presented in this paper was supported by the European Social Fund under the responsibility of the Managing Authority for the Sectoral Operational Programme for Human Resources Development, as part of the grant POSDRU/159/1.5/S/133652.)

Dumitru-Cătălin ROGOJANU
”Petru Maior” University of Tîrgu Mureș